

Türkiye'nin Sürdürülebilir İnsani Diplomasisi

The Sustainability of Türkiye's Humanitarian Diplomacy

¹Seda GÜREL

²Hakan Sezgin ERKAN

Öz

Amaç: Bu makale, insani diplomasi kavramının sürdürülebilirliğini incelemekte ve şu sorulara yanıt aramaktadır: Sürdürülebilir insani diplomasinin temel ilkeleri nelerdir? Türk dış politikasında yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri bu ilkeleri yansıtmakta mıdır?

Yöntem: Çalışma, nitel araştırma tasarımı kapsamında çoklu vaka çalışması yaklaşımını benimsemektedir. Yin'in (2018) yönetsel çerçevesine uygun olarak Türkiye'nin insani diplomasi pratikleri Somali, Myanmar/Arakan ve Afganistan örnekleri üzerinden karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Bu vakalar, Türkiye'nin farklı coğrafyalarda ve farklı türde krizler içinde yürüttüğü insani diplomasi uygulamalarını temsil etmeleri nedeniyle amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiştir. Veri seti doküman analizi yöntemiyle oluşturulmuş; TİKA, AFAD ve Türk Kızılayı'nın yıllık raporları, stratejik planları ve saha değerlendirme dokümanları sistematik olarak incelenmiştir. Analiz sürecinde sürdürülebilir insani diplomasi literatüründen hareketle belirlenen beş kriter (sağduyulu yaklaşım, insanlığın ortak faydası, süreklilik, uzun vadeli etki ve çıkar odaklı olmama) analitik çerçeve olarak kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmanın bulguları, Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetlerinin sürdürülebilir insani diplomasi ilkeleriyle büyük ölçüde uyumlu olduğunu göstermektedir. Somali'de güvenlik ve kalkınma temelli katkılar, Myanmar'da süreklilik ve uluslararası iş birlikleri, Afganistan'da ise yeniden yapılanma ve eğitim destekleri Türkiye'nin uzun vadeli ve çok boyutlu bir yaklaşım izlediğini ortaya koymaktadır.

Sonuçlar: Türkiye'nin insani diplomasisi yalnızca insani yardım değil, aynı zamanda küresel barış ve istikrara katkı sunan stratejik bir dış politika aracı niteliği taşımaktadır. Bu yönüyle sürdürülebilirlik ilkesine dayalı kurumsal bir model ortaya koymakta ve diğer aktörlere örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler

Sürdürülebilir İnsani Diplomasi, Türk Dış Politikası, TİKA, AFAD, Türk Kızılay

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye
✉ seda.gurel@nisantasi.edu.tr

²Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye
✉ hakansezgin.erkana@nisantasi.edu.tr

Geliş/Received: 15.06.2025
Kabul/Accepted: 14.01.2026

Abstract

Aim: This article examines the sustainability of the concept of humanitarian diplomacy and seeks to answer the following questions: What are the core principles of sustainable humanitarian diplomacy? Do the public diplomacy activities conducted within the framework of Turkish foreign policy reflect these principles?

Methods: The study adopts a multiple case study design within a qualitative research framework. Following Yin's (2018) methodological approach, Türkiye's humanitarian diplomacy practices are comparatively analyzed through the cases of Somalia, Myanmar/Arakan, and Afghanistan. These cases were selected through purposive sampling due to their representativeness of Türkiye's engagement in diverse geographical contexts and crisis types. The dataset was constructed through document analysis, examining annual reports, strategic plans, and field evaluation documents published by TİKA, AFAD, and the Turkish Red Crescent. Five analytical criteria derived from the literature on sustainable humanitarian diplomacy—prudent approach, common benefit of humanity, continuity, long-term impact, and non-interest orientation—formed the analytical framework of the study.

Results: The findings indicate that Türkiye's humanitarian diplomacy activities largely align with the principles of sustainable humanitarian diplomacy. In Somalia, contributions to security and development; in Myanmar, continuity and international partnerships; and in Afghanistan, reconstruction and educational support demonstrate Türkiye's long-term and multidimensional approach.

Conclusion: Türkiye's humanitarian diplomacy emerges not only as a form of humanitarian assistance but also as a strategic foreign policy instrument contributing to global peace and stability. In this regard, it presents an institutional model grounded in sustainability and offers an example for other international actors.

Keywords

Sustainable Humanitarian Diplomacy, Turkish Foreign Policy, TİKA, AFAD, Turkish Red Crescent

Giriş

Günümüzde stratejik önemi giderek artan ve devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörlerin de etkin rol oynadığı insani diplomasi, işbirliğine dayalı uluslararası bir insani diyalog biçimine denk düşmektedir. Geleneksel diplomasiden farklılaşan yönleriyle yeni bir diplomasi şekli olarak değerlendirilen insani diplomasi en genel anlamıyla insani yardım çalışanlarının insani hedefler ve ahlaki ilkeler doğrultusunda gerçekleştirdiği faaliyetleri kapsamaktadır. Kimi zaman politik zorlulukları ya da etik ikilemleri içermekteyse de kavram özü itibarıyla etik ve ulusal çıkar arasında dengeye dayanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında insani diplomasinin sürdürülebilir kılınması için beş temel koşuldandır bahsedilmektedir. Bunlar; sağduyulu yaklaşım, insanlığın ortak faydasını gözetme, süreklilik, uzun vadeli etki, çıkar odaklı olmama şeklindedir. Bu doğrultuda ortaya konan koşullar Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımı kurumsallık ve sürdürülebilirlik kriterleri gözetilerek Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Kızılay üzerinden Somali, Myanmar (Arakan) ve Afganistan örnekleri aracılığıyla analiz edilmektedir. Böylelikle dış politikasında tamamlayıcı bir unsur olan insani diplomasi faaliyetlerinin uzun vadeli ve çok boyutlu yapısının ortaya konması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde insani diplomasi kavramı hakkında detaylı bir çerçeve çizilmekte ve faaliyetlerin sürdürülebilir kılınması için gereken koşullardan bahsedilmektedir. İkinci bölümde Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımı, yürüttüğü faaliyetler ve faaliyetlerin sürdürülebilir kılınmasına yardımcı olan kurumsal çerçeveye yer verilmektedir. Üçüncü bölümde Türk insani diplomasisinde ön plana çıkan TİKA, AFAD ve Kızılay mercek altına alınmaktadır. Akabinde Somali, Myanmar (Arakan) ve Afganistan vakaları üzerinden sürdürülebilir insani diplomasi kriterleri analiz edilmektedir.

İnsani Diploması

Günümüzde giderek önem atfedilen insani diploması kavramı geleneksel diploması ile aralarında bulunan farklardan dolayı yeni bir diploması biçimi olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar sınırları konusunda bir ortak kabul olmasa da insani diploması kavramı insani yardım çalışanlarının faaliyetlerini etik ve ahlaki ilkelerle yürütebilecekleri hareket alanları elde etmeye yönelik çabalarını da kapsayacak biçimde genişçe yorumlanmaktadır (Alsukhni, 2024).

Geleneksel diploması ulusun çıkarını temsil etme konusunda daha açık bir diploması çeşidi olmakla birlikte insani diploması de insani görevler ve insani hedefler için desteği mümkün olduğunda arttırmak için kullanılan bir diploması çeşididir. Burada belirtilen insani hedefler ulusal çıkarları destekleyebileceği gibi bir bileşeni de olarak da değerlendirilebileceği gibi ulusal çıkarlar ile çatışabildiği durumlar da olabilmektedir. Dolayısıyla devletler dış politika inşa süreçlerinde kimi zaman etik ve politik zorluklarla karşılaşabilmektedir (O'Hagan, 2016).

İnsani diploması etik açıdan değerlendirildiğinde inişler ve çıkışlar, eylemler ve eylemsizlik, kurtarma çabaları ve işbirlikleri iç içe geçmiş vaziyette bulunmaktadır. Bu bağlamda da insani diploması ahlaki ve gayri ahlaki bir döngü olarak görülmektedir (Constantinou, 2023). Devletlerin egemenlik sınırları dışında gerçekleştirdikleri görevlerde ulusal çıkarlar ve ahlak arasında bir denge kurması zaruret arz etmektedir (Akpınar, 2013). Buradaki operasyonların sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumları ile uyum içerisinde yürütülmesi insani diploması faaliyetlerini de kolaylaştırmaktadır (Hedaya, 2024).

İnsani diploması savunmasızların uluslararası hukuk çerçevesinde korunmasını amaçlamakla birlikte ilişkileri müzakere eden ve yöneten, insani yardım faaliyetlerini sürdürülebilir kılan ve güç politikalarıyla kurduğu ilişki bağlamında işbirliğini gizleyen ya da farklı söylemlerle meşrulaştıran bir uygulamaya denk düşmektedir. Dolayısıyla insani diplomatlar da İnsani diplomatlar ise bir yandan insan ve insanlık dışı arasındaki nöbetçiler olarak görülürken; diğer yandan insan ve insanlık dışı ikileminin normatif manipülatörleri ve yürütücüleri olarak tanımlanmaktadır (Constantinou, 2023). İnsani yardım kuruluşlarının da insani diplomatlara olan ihtiyacı diplomatların statülerini dokunulmazlık seviyesine getirmektedir (Alsukhni, 2024). Devletlerin insani bir aktör rolü benimsemeleri üzerinde politik, ekonomik ve askeri kabiliyetleri kadar sosyo-kültürel ve tarihsel kapasiteleri de belirleyici olmaktadır. Sosyo-kültürel ve tarihsel etmenler dolayısıyla da dış politika ile iç politika hedeflerinde örtüşme olabilmektedir. Bu durum da insani hedefler için üstlenilen rollerin iç ve dış politikada bir araç haline gelmesine sebep olmaktadır (Benli Altunışık, 2023). İnsani diploması faaliyetlerinde başat aktör devletler olsa da STK'lar, yerel aktörler, uluslararası örgütler de rol oynayabilmektedir. Dolayısıyla devlet dışı aktörler de sürece katkıda bulunabilmektedir (Alsukhni, 2024).

Devlet merkezli insani diploması insanlık ilkesi çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda insani diploması yürüten bir hükümetten insani bir amacı gözetmesi ve temel hedefinin insan hayatını ve onurunu tehdit altındayken koruması beklenmektedir. İnsani diploması faaliyetleri en genel haliyle hükümet kurumları ve ajansları tarafından üstlenilmiş insani yardım tedarikinin ve yardım harekâtlarının koordine edilmesi için üstlenilen müzakere ve diğer günlük görevleri içermektedir. Burada hükümetlere düşen görev de insani krizler hakkında farkındalık yaratmalarıdır. Hükümetler bunu gerçekleştirirken de belirli normlar belirleyerek insani kapasiteyi küresel düzeyde artırmaya da çalışmaktadır (Şeyşane & Tanrıverdi Şeyşane, 2022). Burada da insani diploması ile geleneksel diploması arasındaki temel fark bir olan insan ihtiyaçlarına ve değerlere odaklanılması bir daha ortaya çıkmaktadır (Ulusoy, 2023; Minear & Smith, 2007). Uzlaşmacı yönleri ve risk altındaki toplumların refahını gözetmeleri de iki diploması türünün ortak yönüdür (Minear, 2007). Dolayısıyla da insani diplomasının geleneksel diplomasıya bir alternatif olduğu söylenemez (Ulusoy, 2023).

İnsani diploması müzakere ve farkındalık yaratma kapasitesine sahiptir. Aynı zamanda aciliyet arz eden durumlarda insani yardımların seferber edilmesini, dağıtılmasını ve koordinasyonunu da sağlayabilmektedir (Şeyşane & Tanrıverdi Şeyşane, 2022). Seferberlik durumunda ise insani yardım aktörlerinin ihtiyaç sahiplerine yönelik insani amaçlarına ulaşip ulaşmadığı ya da ne ölçüde ulaştıkları iletişim ağı, fon durumu, dağıtım zincirinin yapısı, personel uzmanlığı gibi çeşitli faktörlere dayanabilmektedir (Smith, 2007).

İnsani diplomasının ortaya çıkışından itibaren nasıl olması ve özellikleri konusunda da farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Bunlardan ilki olan oksimoron insani diploması anlayışına göre aktörler

insani sorumluluklarını yerine getirirken sınırlı hedeflere sahiptirler. İnsani diplomasinin aktörleri sorunları çözemezler sadece çatışmalardan zarar gören insanlara yardım sağlayabilirler. Burada aynı zamanda devletler tarafından gerçekleştirilen insani diplomasinin arka planına da odaklanıldığında çıkar çatışmaları da devreye girebilmektedir (Hyder, 2007). Bir devlet insani uluslararası hukuk çerçevesinden diplomasini faaliyetleri yürütürken çıkarlarını tehdit eden bir durumun ortaya çıkması halinde insani yardımların gerçekleştirilmesi son bulabilmektedir. Diğer bir deyişle gerçekleştirilmesi gereken insani yardım ile devlet çıkarları çatıştığında oksimoron bir durum ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak sağduyulu insani diplomasini olarak da kabul edilen insani diplomasine göre faaliyet gösteren aktörler hassasiyet çerçevesinde hareket etmelidirler. Diğer bir deyişle faaliyeti yürüten aktörler yerel hükümetler ile ortak hareket etmelidirler (Omawale, 2007). Üçüncüsü de insani diplomasinin kaçınılmaz olduğu durum olan ehven-i şer insani diplomasidir. Bu anlayışa göre insani müdahale artık kaçınılmaz bir eylemdir. Bu durumda ise insani diplomasini faaliyeti yürüten kişilerin donanımlı ve iyi eğitilmiş kişiler olması şarttır. Aynı zamanda da bu kişilere tüm aktörlerce güvenilmelidir (Roberfroid, 2007).

İnsani diplomasini ilk ortaya çıktığı dönemden itibaren uluslararası ilişkilerdeki gelişmelere göre dönüşümler gerçekleştirmiştir. Başlangıçta kriz anında acil insani yardım olarak görülen insani diplomasini 21. Yüzyılda ise tarafsızlık, karşılıklı güven, donanımlı insanlar tarafından gerçekleştirilmesi vb. gibi birçok farklı özelliği bünyesinden barındırmaktadır. Bununla birlikte eleştirel yaklaşımlar ise insani diplomasini kavramının bambaşka bir şekilde ele almaktadır. Bu yeni yaklaşımla birlikte insani diplomasini krizlere anlık müdahaleden çok bir daha krizin çıkmasını engelleme amaçlı uzun vadeli bir proje şeklinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla eleştirel yaklaşımlar ile insani diplomasini arasındaki ilişkiyi anlamak sürdürülebilir insani diplomasinin çıkış noktasını anlamak açısından da önem arz etmektedir.

Eleştirel Yaklaşımlar ve Sürdürülebilir İnsani Diplomasini

Uluslararası ilişkiler disiplininde Soğuk Savaş sonrası mevzi kazanmaya başlayan eleştirel kuramlar güç ilişkilerini sorgulayan bir bakış açısı sunmaktadır. Soğuk Savaş döneminin güç ve güvenlik odaklı dış politika anlayışına karşılık eleştirel kuramlar dış politikada insani yönleri de dikkate almakta ve ön plana çıkarmaktadır. Böylece normlar ve evrensel değerler gibi anlayışlar da dış politika için önem arz etmektedir. Frankfurt Okulu tarafından temsil edilen eleştirel kuram sosyal normların fikirlerin ve özneler arası etkileşimin dış politikayı doğrudan etkilediğini kabul etmektedir. Dolayısıyla realist kuramın salt güç ve çıkar odaklı yaklaşımına karşı eleştirel bir yaklaşım ile farklı bir bakış açısı da getirerek sosyal güçleri de ön plana çıkarmakla bir alternatif üretmektedir (Cox, 1981, s. 135-138). İnsani diplomasini kavramı da bu çerçevede değerlendirildiğinde normlar, evrensel değerler, sosyal güç odakları ve özneler arasındaki ilişkilerin etkileşim içerisinde olduğu bir kesişim noktası oluşturmaktadır. Dolayısıyla da insani diplomasini aynı zamanda salt stratejik bir hamle olmaktan çok evrensel değerler çerçevesinde insanlığın ortak faydasını gözetmek için ahlaki sorumluluk çerçevesinde ele alınan bir aksiyondur (Minear & Smith, 2007).

Eleştirel kuramların önem atfettiği bir diğer konu olan söylem de insani diplomasinin inşası için önemlidir. Dayanışma, insani yardım, insanları koruma gibi söylemler uluslararası arenada insani diplomasini inşa etmektedir. Bu söylemler ülkelerin dış politikalarını çıkar çerçevesinden anlatmak yerine inşa ettikleri kimlik ve söylem çerçevesinden anlatma yoluna gitmektedir. Böylece de insani diplomasini söylem ile pratik arasındaki ilişkinin somut bir varlığı haline gelmektedir. Devletler ahlaki sorumluluklarını yerine getirirken inşa ettikleri söylemler de uluslararası alanda yabancı toplumların desteklerini kazanmaya çalışmaktadırlar (Campbell, 1998).

Post-kolonyal yaklaşımların bakış açısı ile insani müdahale ele alındığında aslında bu kuramlar insani diplomasinin Batı merkezli iktidarı pekiştirmek için Batılı ülkeler ile insani müdahaleye ihtiyaç duyan ülkeler arasındaki ilişkinin yeniden inşa edildiği iddiasındadır. Bu bağlamda insani diplomasini doğru inşa edilmediğinde paternalist ve üstenci bir yaklaşıma sahip olabilmektedir. Eleştirel yaklaşım bu durumu göz önüne alarak insani diplomasinin gerçekleştirileceği insanlara karşı eşitlikçi ve onların isteklerini önceleyen bir bakış açısı ile yaklaşılması gerekliliğini savunmaktadır. Dolayısıyla insani yardımlar bir üst makamdan alt makama doğru değil de eşitler arasında gerçekleştirilen bir dayanışma olarak gerçekleştirilmelidir (Benli Altunışık, 2023, s. 657-660).

Eleştirel kuram çerçevesinden insani diplomasinin bir diğer önemi de sivil toplumun merkeze alınması durumudur. Ken Booth tarafından ortaya atılan güvenlik ve özgürleşme yaklaşımı güvenlik ve barış kavramlarını devlet odaklı olmaktan çıkarıp insan odaklı hale getirmiştir ve nihai amacı insanın özgürleşmesi olarak belirtmiştir (Booth, 1991, s. 313-314). Bu durum ise insani diplomasinin insan güvenliğini sağlanması amaçlı ele alınması gereken bir kavrama dönüştürmüştür. Diğer bir deyişle Booth'un yaklaşımı aslında insani diplomasini kavramını insan merkezli bir pratik olarak algılanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Uluslararası ilişkiler çerçevesinden eleştirel kuramlar insani diplomasini kavramının salt bir dış politika aracı olmaktan çok normatif ve insani önceleken özgürleştirici bir kavram olarak kabul etmektedirler. Dolayısıyla da insani diplomasini de sadece kriz anlarında gerçekleştirilen yardım değil aynı zamanda da toplumlar arası eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya çalışan bir araçtır. Bu çerçevede bakıldığında da insani diplomasinin aynı zamanda sürdürülebilir olması gerek amacını ortaya koymaktadır. Yalnızca kriz anında sosyal normlar dikkate alınmadan ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılması amaçlı gerçekleştirilmeyen insani diplomasini sürdürülebilir olmadığı gibi geniş çaplı bir etki de yaratmamaktadır. İnsani diplomasinin uzun soluklu ve geniş çaplı bir etki yaratabilmesi için ise sürdürülebilir olması gerekmektedir.

Eleştirel yaklaşımların insani diplomasini için çizdiği çerçeveden bakıldığında insani diplomasinin insani ön plana alan, toplumlar arası eşitsizliği ortadan kaldırmayı hedefleyen, üstenci yaklaşıma karşı çıkan ve sadece kriz anlarında değil daimi olarak sürdürülmesi gereken bir yaklaşım olarak görülmektedir. Bu durum da insani diplomasinin salt kriz anındaki insani yardımlara indirgenmesi yerine sürdürülebilir olarak devamlılık arz etmesini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla insani diplomasinin sürdürülebilir olması gerekmektedir. İnsani diplomasinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için ise diplomasinin beş temel ilke çerçevesinde şekillenmesi gerekmektedir. Bu beş prensip insani diplomasinin sağladığı faydayı kısa dönemli olmaktan çıkararak kriz bölgelerindeki insanlara ulaştıktan sonraki süreçte de bölgenin yeniden benzer krizler yaşamaması için gereken insani yardımları devam ettirmek ve bir süre sonra da insani yardıma ihtiyacı kalmayan bir yapı inşa etmeyi amaçlamaktadır.

Sürdürülebilir insani diplomasinin ilk prensibi sağduyulu yaklaşımdır. İnsani yardımın gerçekleştirileceği ülkenin hükümeti, yerel yönetimler ve hatta yerel halk ikna edilmeden gerçekleştirilen insani yardımlar kısa süreli ve çoğunlukla da etkisiz olmaktadır. Hükümetler ikna edilmedikleri durumda çoğu zaman insani yardımları iç işlerine ya da otoritelerine müdahale olarak görebilmekte yerel yönetimler ise kendilerini başarısız gösterdiği düşüncesiyle karşı durabilmektedirler. Buna ek olarak yardım ihtiyacı olan kişilere gerçekleştirilen üstenci tavır da yardımlara karşı direnç gösterilmesinde ve ihtiyaç sahiplerinin bu yardımlardan faydalanmaktan imtina etmesine sebep olabilmektedir (Slim, 2024). Bu durum insani yardımını etkilerini azaltmakla birlikte aynı zamanda insani yardımların da beklenen etkiyi gösterememesine vesile olmaktadır. Dolayısıyla da barışçıl anlamda insani yardıma ihtiyaç duyan insanların faydalanma katsayılarını artırmak için sağduyulu yaklaşım ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilir insani diplomasinin ikinci özelliği insanlığın ortak faydasını gözetmesidir. Eleştirel yaklaşımlar insani yardımları ahlaki sorumlulukların bir gereği olarak görmektedir (Felfeli, 2023). Ahlaki sorumluluğun insanlığa emrettiği bir aksiyon olarak da insani diplomasini evrensel değerler çerçevesinde çıkar gözetilmeksizin gerçekleştirilmesi gereken bir eylemdir (Minear & Smith, 2007). Devletler ve diğer kurumlar insani diplomasini faaliyetlerini gerçekleştirirken esas alması gereken asli kavram ise dayanışma olmalıdır. Devletler, kurumlar, sivil toplum örgütleri arasında insanları koruma amaçlı gerçekleştirilen dayanışma ve gerçekleştirilen insani yardımlar sürdürülebilir insani diplomasini inşa etmektedir (Campbell, 1998).

Kriz anında gerçekleştirilen insani yardımlar acil durum için fayda sağlasa da bölgenin ve krizi yaşayan toplumun kendi başlarına yetebilir duruma gelmeleri ciddi zaman alabilmektedir. Bu durumda insani yardımın krizin etkilerinin yok olmadan ya da baş edilebilecek duruma gelmeden kesilmesi krizin süresini ve derinliğini artırabilmektedir (Turunen, 2020, s. 463; Hilhorst, 2018, s. 10). Diğer bir deyişle kriz anında insani yardımların gerçekleştirilmesi insani diplomasini anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla insani yardımların bölge halkının kendine yetebilir duruma gelene kadar devamlılığının sağlanması sürdürülebilir insani diplomasinin bir diğer özelliğidir.

Sürdürülebilir insani diplomasinin bir diğer özelliği de uzun vadeli etkiler de yaratmasıdır. Eleştirel yaklaşımlardan önceki insani diploması anlayışı hesap verilebilirlik ve işlerin ters gitmesi durumunda da sorumluluktan kaçınmak için uzun süreli eylemlerden kaçınmış olmakla birlikte (Cook, 2021, s. 198-199) sürdürülebilir insani diploması bunun tam tersine insani yardımların uzun vadeli etki yaratma amaçlı olması gerektiğini savunmaktadır. Devletlerin geçmişten beri uzun vadeli etki yaratma hedefinden kaçınması aynı zamanda da uzun soluklu sorumluluğu paylaşmak istememelerinden ileri gelmektedir (Egeland, 2013). Bununla birlikte sürdürülebilir insani diplomasının insan temelli yaklaşımı ise devletlerin uzun vadeli etki yaratma sorumluluğunu almaları gerektiğini de ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir insani diplomasının son özelliği ise çıkar odaklı olmaması gerekliliğidir. İnsani yardımlar 21. Yüzyılda devletlerin dış politikalarında belirgin unsur ve araç olarak kendilerini göstermeye başlamıştır. Yabancı toplumlar nezdinden itibar kazanmak amacıyla temel insani duygulara hitap etmek için insani yardımlara önem atfetmek ve dış politikanın bir aracı haline getirmek devletler tarafından yaygın kullanılan bir eylem olmuştur. Dolayısıyla da gerçekleştirilen insani yardımlar devletin dış politika hedeflerini ve ulusal çıkarlarını güçlendirmeyi de hedefleyebilmektedir. Bu durum insani yardımların insan odaklı olmak yerine devletlerin çıkarlarını güçlendirmek için gerçekleştirilen eylemlere dönüşmesini sağlamıştır (O'Hagan, 2016, p. 658). Sürdürülebilir insani diploması de ise insani yardımları devletlerin dış politika aracı ve çıkarlarını güçlendirmek amaçlı kullanmak yerine başta krizden etkilenen insanlar olmak üzere insanlığın ortak faydasına hizmet etmeyi amaçlamaktadır.

Sonuç olarak sürdürülebilir insani diploması, insani yardımı geçici ve stratejik bir müdahale olmaktan çıkıp yerel toplumların ihtiyaçlarını, beklentilerini ve uzun vadeli iyilik hâlini önceleyen bir sürece dönüştürmektedir. Sağduyulu yaklaşım, insanlığın ortak faydasını gözetme, süreklilik, uzun vadeli etki yaratma ve çıkar odaklı olmama ilkeleri sayesinde insani diploması hem yerel aktörlerle güven ilişkisi inşa etmekte hem de krizlerin yeniden üretilmesini engelleyen kalıcı çözümler üretebilmektedir. Bu çerçevede insani diploması, devletlerin dış politika hedeflerinden bağımsız olarak insanı merkeze alan, dayanışmayı önceleyen ve toplumların kendi kendine yeter hâle gelmesini hedefleyen sürdürülebilir bir insani etki yaratmanın en önemli araçlarından biri hâline gelmektedir.

Türkiye'nin İnsani Diploması Yaklaşımı

İnsani diploması, diploması faaliyetlerinin odak noktasındaki farklılaşmaya binaen dış politikada tamamlayıcı bir unsur olarak öne çıkmaya başlamıştır (Yıldırım, 2019). İnsani stratejiler Türkiye'de Soğuk Savaş yıllarını takiben bilhassa 2000'li yılların başından itibaren çeşitli boyutlarda yeniden ivme kazanmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin gündeminde giderek artan biçimde yer edinen insani faaliyetlere ayrılan bütçesinde ciddi artış yaşanmıştır. Türkiye'nin özellikle yakın coğrafyasındaki krizlerde sert güç unsurlarının ön plana çıkması da ulusal çıkar, güvenlik tehdidi, ahlaki tutumlar ve insani amaçlar arasındaki ilişki üzerinde belirleyici olmuştur. Bu durum Türkiye'nin gerek çatışma çözümü gerekse barış inşası bağlamında ulusal çıkar ile ahlaki dengeleyen özgün, uzun vadeli, bölgesel dinamiklerle ve uluslararası aktörlerle uyumlu bir insani diploması "modeli" oluşturma çabasına yol açmıştır (Mengüaslan, 2024).

İnsani diploması özü itibarıyla güç ve ahlak arasındaki dengeye dayanmaktadır. Türkiye'nin insani diploması modeli tüm sınırlılıklara rağmen güç, ulusal çıkar, stratejik dış politika, hedeflere yönelik operasyonlar ve ahlak arasında denge kurma çabası içerisindedir (Akpınar, 2013). Bu bağlamda çıkarların ön planda olmadığı insani diploması faaliyeti aynı zamanda Türkiye'nin yumuşak güç kapasitesinin artışına da hizmet etmektedir (Dülger, 2017).

İnsani diplomasının dinamik yapısı günümüzde sadece çatışma süresi ve sonrasında insani yardım ile sınırlı kalmamasını da sağlamıştır. Bunlara ek olarak barış inşa süreçlerine verilen katkı da insani diplomasının bir unsuru haline gelmiştir. Ulusal çıkarlar ile insani değerlerin kesiştiği bir alan olan bu alanda Türkiye müzakere ve arabuluculuk süreçlerinde üstlendiği roller ya da yumuşak güç ve insani yardım politikaları gibi stratejileri de bu bağlamda uluslararası sistemdeki etki alanını ve kapasitesini arttırmayı hedeflemektedir (Çakırca, 2024).

Türkiye insani diploması faaliyetlerinde bölgesel ölçekte kültürel yakınlığı olan aktörlere, küresel olarak da mahiyeti ağırlaşan insani krizlere öncelik vermektedir (Tekin, 2023). 21. Yüzyılda yumuşak güce uluslararası arenada atfedilen önemle birlikte de Türkiye'nin insani diploması faaliyetleri de daha

önem kazanmaya başlamıştır (Yıldırım, 2019). Türkiye'nin gerçekleştirdiği insani diplomasi faaliyetleri ile de uzun vadeli çıkarlarına hizmet etmektedir (Yıldırım & Küçüksolak, 2020).

Türkiye'nin dış yardım faaliyetleri, özellikle de TİKA, AFAD ve Kızılay gibi kuruluşlar aracılığıyla dünyanın dört bir yanındaki kriz bölgelerine, doğal afetzedelere ve yoksul topluluklara ulaştırılan yardımlar, ülkenin insani diplomasi çabalarının temelini oluşturmaktadır. Bu yardımlar acil ihtiyaçları gidermekle birlikte Türkiye'nin uluslararası arenadaki imajına da katkıda bulunmaktadır. Bu sayede de Türkiye insani diplomasi faaliyeti yürüttüğü ülkelerle uzun vadeli stratejik ortaklıklar kurma potansiyeli yaratmayı ve küresel insani sistemin etkin bir aktörü olarak konumlanmayı hedeflemektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2022).

Türkiye'nin dış politika gerekliliklerinin bir parçası olarak önemi giderek artan insani faaliyetleri uygulayabilmesi ve sürekli kılınması için kurumsallaşmış bir yapıya ihtiyacı bulunmaktadır (Büyük, 2024) Söz konusu yardım, işbirliği ve ortak programları koordine etmek maksadını taşıyan kurumlar ve kuruluşlar arasında TİKA, AFAD, Kızılay, Türk Hava Yolları, Türk Hava Yolları, Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı öne çıkmaktadır. Öte yandan ilgili bölgelerde birtakım sivil toplum kuruluşları da destekleyici faaliyetlerde bulunmaktadır. Dahası yardımların götürüldüğü bölgelerde dil, din, ırk gibi ayrımlara gidilmediğinin ve politikaların çok yönlü ve kapsayıcı nitelikte olduğunun altı çizilmektedir (Aslan, 2016).

Türk İnsani Diplomasisinde Kurumsallık ve Sürdürülebilir İnsani Diplomasi

Türkiye'nin izlediği insani diplomasi faaliyetlerinin sürdürülebilir kılınmasında işbirlikleri ve projeleriyle dünya genelinde istikrar, barış ve güven alanının oluşturulmasına destek olan TİKA; yurtdışında insani yardım operasyonlarının yürütülmesinde, koordine edilmesinde ve insani politikalar üretilerek uygulanmasında etkin rol alan AFAD; insani diplomasi ve insani yardım faaliyetleriyle ihtiyaç sahiplerine ulaşan Kızılay ön plana çıkmaktadır.

Kurumlardan ilki olarak TİKA, Türkiye'nin dış politika anlayışının bir yansıması olarak Türk Cumhuriyetleriyle eğitim, sağlık, sanayi, turizm, tarımsal kalkınma, teknik altyapı gibi konularda ilişkileri geliştirmek amacıyla 1992 yılında kurulmuştur. 2000'li yıllardan itibaren faaliyet alanını beş kıtayı kapsayacak biçimde genişletmiştir. TİKA kapsamındaki faaliyetler kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör işbirlikleri aracılığıyla yürütülmektedir (TİKA, 2025d). TİKA'nın küresel meselelerin çözümüne ilişkin faaliyetleri ve projeleri sürdürülebilir kalkınmanın hem ekonomik hem de sosyo-kültürel boyutlarına odaklanmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalar, acil insani yardımlardan, kültürel işbirliklerine, nitelikli eğitimden erişilebilir ve temiz enerjiye, idari ve sivil altyapılardan tarım ve hayvancılığa, sağlıklı yaşamdan medya iletişime, turizmden tıbbı, mesleki eğitimden kadınların güçlendirilmesine kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır (TİKA, 2025c).

TİKA'nın 2018-2022 Stratejik Planı'nda sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasında: ihtiyaç sahibi ülkelere genişletilmiş finansal, teknolojik ve teknik destek verilmesi; bilhassa bilgi ve iletişim teknolojileri, teknik ve mühendislik alanlarındaki yükseköğretim programlarına yönelik bursların artırılması; resmi kalkınma yardımlarının özendirilmesi sayılmaktadır (TİKA, 2025f). Ajansın 2024-2028 Stratejik Planı'nda ihtiyaç sahibi bölgelerde kalkınma işbirliğinin geliştirilmesi ve buna bağlı olarak proje sayılarının artırılması hedeflenmektedir. İlaveten bu bölgelerde altyapının iyileştirilmesi, doğal ve kurumsal kaynakların koordine edilmesi, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörle işbirliği programlarının geliştirilmesi, bu politikaların Türkiye'nin insani dış politikası ile uyum içerisinde yürütülmesi, bu bölgelerde istikrar, barış ve güven alanının oluşturulmasına destek olacak projelerin teşvik edilmesi, bu anlayışla sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayacak programların önceliklendirilmesi, ortaklıkların tesisinde önem arz eden kültürel ve tarihi bağların korunması da hedefler arasında sayılmaktadır (TİKA, 2025g).

İkinci olarak Türkiye ve dünyada afet yönetimi ve koordinasyonu geniş çaplı bir sorumluluklar zincirine tekabül etmektedir. Afet yönetimi ile ilgili yetki ve görevlerin belirlenerek tek bir kurumsal çatı altında toplanması bir zorunluluk arz etmektedir. Bu bağlamda hem afet ve acil durumlarda hem de sivil savunmaya ilişkin hususlarda olay öncesinde ön hazırlıklarla riskin azaltılması, olay esnasında

müdahalelerle zararın asgariye indirilmesi, olay sonrasında iyileştirme çalışmalarını üstlenen kurum ve kuruluşların koordinasyonunu sağlamak üzere 2009 yılında AFAD kurulmuştur. Muhteviyatı gereği gerek yurtiçinde gerek yurtdışında insani yardım operasyonlarının yürütülmesinde, koordine edilmesinde ve insani politikalar üretilerek uygulanmasında etkin rol oynamaktadır. En genel haliyle kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları veyahut yabancı kişi ve kuruluşlara ait kaynaklardan faydalanarak söz konusu olayın etkilerini azaltmaya ya da ortadan kaldırmaya yönelik müdahaleleri yürütmek üzere görevli bir kuruluştur (AFAD, 2025a).

Türkiye'nin afet yönetim anlayışı önceliğin kriz yönetiminden risk yönetimine kaydırıldığı Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi modeline dayanmaktadır. Afet ve acil durum niteliği taşıyan olaylar esnasında faaliyetlerini Genel Kurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı gibi diğer kurumlarla ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yaparak yürütmektedir. Faaliyet alanı ulusal alanla sınırlı kalmayarak uluslararası bir boyuta taşınmıştır. Türkiye'nin insani yardım operasyonları, geniş bir coğrafyada toplumsal olaylara yönelik benimsenen etkin politikalar doğrultusunda gerçekleştirilmektedir (AFAD, 2025).

Başkanlığın 2013-2017 Stratejik Planı'nda uluslararası alanda öncü olma hedefi doğrultusunda insani yardımların ve işbirliğinin artırılması planlanmaktadır. Dahası insan odaklı, bütüncül, etkin ve sürdürülebilir politikalar yürüten bir kurum olma hedefinin altı çizilmektedir. Başkanlığın 2019-2023 Stratejik Planı'nda stratejik alanlar arasında uluslararası etkililik ön plana çıkarılmaktadır. Türkiye'nin uluslararası sorunların çözümü doğrultusunda dünyanın birçok farklı bölgesindeki girişimlerine ve uluslararası örgütlerle kurduğu işbirlikleriyle arttırdığı kapasitesine ve yürüttüğü kurtarma operasyonları ile insani yardım faaliyetlerine dikkat çekilmektedir. Başkanlığın 2024-2028 Stratejik Planı'nda ihtiyaç sahibi ülkelere sürdürülebilir insani yardımların götürülmesinin uluslararası etkinliği artırarak küresel bir aktör olma yolundaki Türkiye'nin iç ve dış ulusal hedefleriyle uyum sağladığına değinilmektedir. Dahası uluslararası acil ve insani yardım ile müdahale faaliyetlerine ilişkin tecrübelerin paylaşılması, paydaşların görüşlerinin değerlendirilmesi de amaçlar arasında yer almaktadır (AFAD, 2025b).

Üçüncü olarak Kızılay 1868 yılında savaşlar esnasında yaralanan ya da hastalanan askerlere yardım götürülmesi maksadıyla bir cemiyet olarak kurulmuştur. Günümüzde kar amacı gütmeyen bir yardım kuruluşu olan Kızılay'ın amacı ayırım gözetmeksizin insanların hayatını ve sağlığını korumaktır (Türk Kızılay, 2025c). Temel ilkeleri arasında insanlık ve evrensellik öne çıkmaktadır. Bu bağlamda karşılıklı işbirliklerinin ve yardımlaşmalara özel önem atfedilmektedir (Türk Kızılay, 2025d).

Kızılay'ın faaliyetleri ihtiyaç sahiplerine barınma, beslenme ve sağlık yardımı temin etme maksatlarını taşımaktadır. Bu bağlamda uluslararası yardımlar yürütmekte ve sosyal hizmetler ve eğitimler için alan açmaktadır. İnsani yardım faaliyetleri ve işbirliği projeleri, geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır (Türk Kızılay, 2025e). İnsani yardım faaliyetleri esas itibarıyla toplumlara güvenli yaşam ortamını sağlayacak unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Türk Kızılay, 2025a).

Kızılay'ın 2016-2020 Stratejik Planı'nda uluslararası tanınırlığın, güvenilirliğin ve saygınlığın artırılması, uluslararası alanda çok yönlü işbirliklerinin ve projelerin çoğaltılması, uluslararası politika geliştirme çabalarında etkin rol almak, uluslararası kamuoyunda imajını güçlü tutmak, insani diplomasi ve insani yardım faaliyetleriyle ihtiyaç sahiplerine ulaşımı kolaylaştırmak, uluslararası coğrafyalarda afet öncesi hazırlık ve afet sonrası rehabilitasyon destekleri vermek, uzun vadeli hizmetler üreterek uluslararası toplumla bağları sıkılaştırmak, fonlar vasıtasıyla kapasitesini yükseltmek ve finansal sürdürülebilirliği sağlamak maksatlarına dikkat çekilmektedir. Kızılay'ın 2021-2030 Stratejik Planı'nda uluslararası insancıl hukukun yaygınlaştırılmasından ve belirli koşullarda öncelenerek müdahale ve müzakerelerle sonuçlanmasından bahsedilmektedir. Dahası insani diplomasi girişimlerine, uluslararası toplantılara ve etkinliklere, uluslararası kuruluşlarla yapılan işbirliklerine ve ortak projelere, uluslararası düzeyde norm inşa süreçlerine ve politika üretim kapasitelerine, afete hazırlık aşamasındaki eğitici tatbikatlara, uluslararası alandaki kriz anlarında temel insani ihtiyaçların ulaştırılmasındaki rolüne, uluslararası ölçekte sunduğu sağlık, barınma, giyim, beslenme imkânlarına, uluslararası paydaşlarıyla kurduğu güven esaslı ilişkiye, insani yardımları sürdürülebilir kılmak için finansal kaynakların geliştirilmesine ve yeni kaynaklarla desteklenmesine yönelik çabalarına dikkat çekilmektedir (Türk Kızılay, 2025b). Nitekim Kızılay'ın bahis konusu amaçları doğrultusunda ortaya koyduğu eylemlere yıl bazında düzenli olarak hazırladığı Faaliyet Raporlarında da detaylıca yer verilmektedir. Bu raporlar üzerinden bilhassa

yurtdışındaki sosyal ve insani yardım faaliyetlere ve projelere erişim imkânı sağlanmaktadır (Türk Kızılay, 2025).

En nihayetinde TİKA, AFAD ve Kızılay'ın dünyada istikrar, barış ve güven ortamının inşasında; insani yardım operasyonlarının yürütülmesinde ve koordine edilmesinde; insani politikalar üretilmesinde; diyalog, işbirliği, yardımlaşma, ortaklık, proje, eğitim gibi vasıtalarla ihtiyaç sahiplerine ulaşılmada; finansal kaynakların yönetilmesinde; insani, kültürel, dini diplomasi alanlarındaki faaliyetlerin sürdürülebilir kılınmasında etkili olan uzun vadeli stratejik planlar ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımını dışlayıcı yaklaşımlardan uzak, bütüncül, kapsayıcı, işbirliğine dayalı, çok yönlü ve etkin politikalarla sürdürülebilir kılmaya çalıştığı görülmektedir.

Türk dış politikası çerçevesinden bakıldığında ise 21. Yüzyıl ile birlikte insani diplomasi Türk dış politikasının unsurlarından birisi haline gelmiştir (Çelik & İşeri, 2016, s. 430-431). İnsani diplomasiye dış politikada önem atfedilmesiyle birlikte de mevcut kurumlar buna uygun olarak dönüştürülmüş ya da yeni kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlar her ne kadar özerk yapıya sahip olsalar da Türk dış politikasına paralel olarak hareket ederek insani diplomasi faaliyetlerine öncelik vermiştir.

İnsani diplomasi faaliyetleri, insanlığın bütünü ve sorun yaşayan insanların sorunlarına çare olmak için gerçekleştirilen eylemler olsa da temel eksikliklerinden birisi de insan diplomasinin sürdürülebilirliğidir. Çatışma ortamlarında, insani müdahalenin gerektiği ortamlarda ya da afet sonrası yardım yapılması gereken yerlerde insani diplomasi hızlı bir şekilde inşa edilmeye ve uygulanmaya başlasa da sürdürülebilirlik konusunda ciddi sorunlar görülmektedir. Soruna insani diplomasi ile yaklaşıldığında müdahale gerçekleştirilmekte fakat bundan sonraki adımda ya sorun hiç ortaya çıkmamış gibi davranılmakta ya da çözümlenip sona erdiği düşünülmektedir. Bununla birlikte sorunun geri gelmeyecek şekilde çözümlenmesi ya da çözümlene kadar geçen sürede sorundan etkilenen insanların düzenli destek alabilmesi de insani diplomasinin asli unsurlarından birisi olması gerekmektedir. Diğer bir deyişle insani diplomasinin aslında sürdürülebilir de olması gerekmektedir.

Bu minvalde Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetleri dünyada krizin en yoğun olduğu yerlerde olup olmadığı hususunu sürdürülebilir insani diplomasi kriterlerine göre değerlendirerek bu vakalar üzerinden Türkiye'nin insani diplomasiyi sürdürülebilir olarak mı yoksa kısa dönemli mi uyguladığı konusunda bir fikir sahibi olunabilecektir.

Somali

Somali dünyanın en az gelişmiş ülkeler listesinde kişi başı düşen milli gelir 100 ABD dolarının altında olması vesilesiyle son sırada yer almaktadır (UNCTAD, 2025; UNDP, 2024). Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi faaliyetleri 2010 yılında İstanbul'da düzenlenen Somali Konferansı ile başlamış (UN, 2010), sivil toplum kuruluşlarının ve TİKA'nın önderliğinde 2011 Doğu Afrika Kuraklığı ile de insani yardımlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Son 60 yılın en büyük kuraklığı olarak kabul edilen bu doğal felaket ile birlikte Somali başta olmak üzere tüm Doğu Afrika ülkeleri ciddi kıtlık ile karşı karşıya gelmiştir (BBC, 2011). Türkiye'nin Somali'ye yönelik insani diplomasi faaliyetleri bu dönemde başlayan, kalkınma yardımları ile devam eden ve hatta Türkiye'nin arabulucu olarak da rol aldığı kapsamlı bir sürece dönüşmüştür (Akpınar, 2013).

Somali 1991 yılında Muhammed Siad Barre'nin iktidarının devrilmesiyle birlikte istikrarsız döneme girmiştir. Bu dönemden sonra devlet kurumlarının zayıf olması da toplumsal bölünmeyi hızlandırmış ve istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir (Stevenson, 1993). 2012 yılında uluslararası destek ile birlikte kurulan Somali Federal Hükümeti ile birlikte yeni bir sistem kurulmaya başlanmış ve dönüşüm başlatılmıştır. Türkiye ile birlikte birçok ülke de bu dönemde insani diplomasi faaliyetleri çerçevesinde insani yardımlara hız vermiştir (Bryden, 2013). Türkiye'nin insani yardımlarının diğerlerinden ayıran unsur ise devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları, yarı devlet organizasyonları olan TİKA, AFAD, Kızılay gibi kurumların tamamının ekonomik kalkınma, güvenlik ve askeri alanlar üzere komple bir insani yardımda bulunmalarıdır (Benli Altunışık, 2023). Diğer bir deyişle kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları Türk dış politikasının ilkeleri çerçevesinde buluşarak bir koordinasyon içerisinde hareket etmektedirler.

2012 yılındaki büyük kuraklık sonrasında Türkiye'nin insani diplomasi çerçevesinde Somali'ye gerçekleştirdiği yardımların temelinde kuraklığın etkilerini ortadan kaldırmak vardır. Kıtlık sürecinde

gıda krizi yaşayan Somali vatandaşları bu dönemde gerçekleştirilen yardımlar ile birlikte kıtlık dönemini daha az sorunlu bir şekilde atlattıkları sağlanmıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin Somali üzerinde insani diplomasi faaliyetleri sadece kıtlık döneminde başlayan sonrasında ise geçici bir düzeyde sadece insani yardımlar ile devam eden bir diplomasi değildir. Türkiye'nin Somali'de gerçekleştirdiği insani diplomasi çalışmalarının temelinde kendi güvenliğini sağlayabilen, devlet yapısında istikrarı sağlayan ve ekonomik olarak kendisine yetebilen bir Somali'nin ortaya çıkması durumu mevcuttur.

Türkiye'nin Somali'de gerçekleştirdiği insani diplomasi faaliyetlerinin birkaç ayağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki arabuluculuk faaliyetleridir (Zeino, 2025, s. 47). 1991 yılında on binlerce Somaliland'iyi öldüren Sied Barre'nin devrilmesi sonucunda bağımsızlığını ilan eden Somaliland ile Somali arasında arabuluculuk faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Türkiye her iki ülkeye de gerçekleştirdiği karşılıksız insani yardımlar neticesinde yarattığı meşruiyet ile birlikte her iki tarafı da 6 Temmuz 2013 tarihinde İstanbul'da bir araya getirebilmiş ve diyalog kanallarının açık tutulması kararı alınmıştır (MFA, 2013). Bundan sonra da Somaliland ve Etiyopya arasında 1 Ocak 2024 tarihinde imzalanan liman kullanımı anlaşması ile birlikte de uyuşmazlık yeniden ortaya çıkmıştır. Somaliland'ı kendi toprağı olarak gören Somali'nin Etiyopya'nın anlaşma imzalamasına ve liman kullanımına karşı çıkmasıyla birlikte de Etiyopya ve Somali arasında yeni bir kriz ortaya çıkmıştır. Türkiye ise bu sefer Etiyopya ile Somali arasında arabuluculuk faaliyetleri gerçekleştirmiş ve iki taraf arasındaki kriz çözüm yoluna girmiştir (Kavak, 2024).

Türkiye'nin Somali'deki insani diplomasisinin ikinci ayağını ise insani yardımlar oluşturmaktadır. 2011 yılındaki Doğu Afrika Kuraklığı ile başlayan insani yardımlar çerçevesinde Türk Kızılay'ı Somali'de çadır kentler inşa etmiş kuraklıktan etkilenen halka barınma ve yemek sağlamıştır. Buna ek olarak da çeşitli sivil toplum kuruluşları Türk Kızılay'ına paralel olarak çadır kente eğitim tesisleri kurmuş ve sağlık merkezleri açmıştır. Aynı dönem de TİKA da yardımların düzenli gelebilmesi ve Somali'nin dış dünya ile bağlantısının daha sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi için havaalanının onarımını üstlenmiş, kalkınma yardımları gerçekleştirmeye başlamış ve ekonomik kalkınmaya yönelik projeleri hayata geçirmeye başlamıştır (Demiryürek, 2023). TİKA'nın ikinci faaliyeti de Devlet Su İşleri ile birlikte yürüttüğü ve toplamda 126 binden fazla kişinin su ihtiyacının karşılanacağı su kuyuları açılması projesi olmuştur. Buna paralel olarak da TİKA'nın üçüncü faaliyeti kuraklıkla mücadele ve sürdürülebilir tarımı sağlamak için bir tarım okulu kurulması olmuştur (Abdi, Nas, & Taşçı, 2021).

Türkiye'nin Somali'deki diğer insani diplomasi faaliyeti ise Eş-Şebab terör örgütüne karşı Somali Ulusal Ordusu'nun ve polis kuvvetlerinin güçlendirilmesi olmuştur. Bu minvalde Türkiye, Somali ordusu ve polis kuvvetlerine Türkiye'de eğitimler vermiştir (Wheeler, Sazak, Achilles, & Woods, 2015). Bu eğitimlerin bir ileri aşaması olarak Türkiye verdiği desteği arttırmış ve Somali'nin talebi doğrultusunda Somali'de 2017 yılında TURKSOM Askeri Eğitim Üssü'nü açmıştır. Bu eğitim üssünde Somali Ordusu'na eğitim verilmeye başlanmıştır (Kavak & Abdullahi, 2024).

Türkiye'nin gerçekleştirdiği insani diplomasinin sürdürülebilir olup olmadığı hususuna bakıldığında ise Türkiye ilk kriter olan sağduyulu yaklaşım kriterini karşıladığı görülmektedir. Oksimoron ya da ehven-i şer insani diplomasi yaklaşımı yerine Türkiye sağduyu yaklaşımını tercih etmekte ve insani faaliyetleri yürütebilmek için yerel yönetimle işbirliği yapmakta ve Somali'nin işlerine müdahale anlamına gelebilecek tüm zorlayıcı eylemlerden kaçınmaktadır. İkinci kriter olan insanlığın ortak faydası gözetilmesi kriteri de Türkiye'nin Somali'de gerçekleştirdiği insani diplomaside kendisini göstermektedir. Türkiye, Somali-Somaliland ve Somali-Etiyopya uyuşmazlıklarında insanlığın ortak faydasının düşünerek arabuluculuk rolünü üstlenmiş ve zorlayıcı eylemlerden kaçınmış, tarafları uzlaştırma yoluna gitmiştir. Üçüncü kriter olan insani yardımın sürekliliği kriteri de karşılanmaktadır. Türkiye 2011 kuraklığından sonra da insani diplomasiyi sürdürmüş ve kesintiye uğratmamıştır. Dolayısıyla insani diplomasi faaliyeti sadece kısa süreli değil uzun vadeli bir yapı olarak devam etmektedir. Dördüncü kriter olan uzun vadeli etki yaratma kriteri de sağlanmaktadır. Türkiye, insani diplomasi çerçevesinde gerçekleştirdiği kalkınma yardımları ve askeri personel eğitimleri ile birlikte Somali için uzun vadeli etkiler yaratmayı hedeflemektedir. Son olarak ise beşinci ve son kriter olan insani diplomasinin insani odaklı olarak çıkar odaklı hale dönüşmesi durumu ise Türkiye için söz konusu değildir. Türkiye'nin gerçekleştirdiği insani diplomasi faaliyetleri bölgede hegemonya kurmak ya da kalıcı olarak var olmak gibi bir amaç içermemektedir. Sonuç olarak, beş kriterin tamamını karşılaması dolayısıyla Türkiye'nin Somali özelinde gerçekleştirdiği insani diplomasi faaliyetlerinin sürdürülebilir insani diplomasi olduğu söylenebilir.

Myanmar (Arakan)

Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetleri yürüttüğü bir diğer ülke yine en az gelişmiş ülkelerden birisi olan Myanmar'dır. Buradaki odak noktası Myanmar'ın Arakan eyaletinde yaşayan ve dini kimliklerinden dolayı birçok haklarından mahrum kalan Müslüman azınlıktır. 2012 yılında Arakan'daki Budist topluluk ile Müslüman topluluk (Rohingya) arasında yaşanan şiddet olaylarından sonra da Müslüman topluluğun önemli bir kısmı zorunlu göçe tabi tutulmuştur. 2017 yılının Ağustos ayında ise süreç daha kötü bir hal almış ve Myanmar ordusunun başlattığı askeri operasyon sonucunda Arakan Müslümanlarının yaşadığı köyler yok edilmiş ve önemli sayıda sivil hayatının kaybetmiştir. Saldırıların neticesinde Bangladeş'e ciddi bir göç akını gerçekleşmiştir. 31 Mayıs 2025 verilerine göre 1 milyon 139 bin 433 Rohingya'lı Bangladeş'te mülteci kamplarında yaşamaktadır (UNHCR, 2025).

Türkiye'nin Myanmar'daki insani diplomasi faaliyetleri 2012 yılında olaylar ile birlikte başlamıştır. Olaylardan birkaç ay önce Mart ayında yerleşik Büyükelçiliğin de açılmış olması ile birlikte koordinasyon daha hızlı sağlanmıştır. Türkiye diplomatik temas sonrasında Myanmar Hükümeti'nden aldığı onayla birlikte Birleşmiş Milletlerin başlattığı insani yardımların haricinde Türkiye Myanmar'a insani yardımı ilk başlatan ülke olmuştur (MFA, 2012). TİKA, AFAD, Türk Kızılay ve Türk sivil toplum kuruluşlarının da seferber olmasıyla birlikte 2012 yılında gıda ve kıyafet başta olmak üzere acil yardımlar başlamıştır. TİKA bölgede koordinasyonu daha iyi sağlamak ve insani diplomasiyi sürdürülebilir kılabilmek için Yangon'da koordinasyon ofisi açmış ve faaliyetleri burada yürütmeye başlamıştır.

2017 yılındaki askeri saldırıların neticesinde ise Türk insani diplomasisi çoğunluğu Bangladeş'te bulunan mültecilere odaklanmaya başlamıştır. Türk Kızılay, AFAD ve TİKA diğer sivil toplum kuruluşlarının da desteği ile birlikte barınma ihtiyacını karşılayabilmek için hızlı çözümler üretmeye başlamıştır. TİKA diğer kurumların da işbirliği ile barınma merkezleri inşa etmeye başlamış, klinik ve yardımların sürekliliği için de havaalanı inşa etmiştir. Aynı zamanda bölgede su ihtiyacının karşılanması için kuyular açılmış, mültecilerin faydalanabilmesi için de eğitim merkezi inşa edilmiştir. Bölgede gerçekleştirilen bir diğer faaliyet de iki büyük sahra mutfağının kurulması ve Arakanlı Müslüman mültecilerin gıda ihtiyaçlarının düzenli olarak karşılanması olmuştur. Türkiye aynı zamanda kamplardaki koşulları ve Bangladeş'e geçişin zorluklarının dünyaya duyurmak amacıyla da Hayatta Kal isimli bir belgesel de hazırlamıştır (Demirci, 2018).

2017 yılından sonra da Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetleri artarak devam etmiştir. Mültecilerin Bangladeş'e yerleşmesiyle birlikte Türkiye Bangladeşli yetkililer ile temasa geçmiş ve yardımlar için gereken izinler alınmıştır. Bunun neticesinde TİKA, Kızılay ve AFAD bölgede koordinasyon ofisleri açmış insani diplomaside sürekliliği sağlamaya devam etmişlerdir. TİKA bölgede Çok Amaçlı Eğitim ve Kültür Merkezleri kurarak bu merkezleri hem eğitim, hem de sağlık merkezi olarak kullanıma almıştır (Çeliker, 2024). Türk Kızılay'ı 2018 yılına kadar 1000 barınma ünitesinin kurulmasını gerçekleştirmiştir (Türk Kızılay, 2018). Sonrasında 2021 yılında çıkan yangından etkilenen mültecilere gereken yardımları gerçekleştirmiş ve barınma merkezinin yeniden inşasına da başlamıştır (Türk Kızılay, 2021).

Türkiye TİKA önderliğinde sivil toplum kuruluşlarını da koordine ederek Myanmar'daki ve sonrasında Bangladeş'teki insani diplomasi faaliyetlerini yürütmeye devam etmektedir. Bu faaliyetlerin sürdürülebilir insani diplomasi faaliyetine girip girmediğine bakıldığında ise faaliyetler ilk kriteri karşılamaktadır. Türkiye sağduyu yaklaşımını tercih etmiş ve gerek Myanmar'da gerek ise Bangladeş'te gerçekleştirdiği insani diplomasi faaliyetlerinde ülke yönetimleri ile işbirliği içerisinde bu faaliyetleri gerçekleştirmiştir. İkinci olarak insanlığın ortak faydası gözetilmiş ve insani diplomasi faaliyeti UNICEF, UNHCR, Türk kurumları ve Türk sivil toplum kuruluşları ile ortak gerçekleştirilmektedir. Türkiye bu alanda faaliyet gösteren tüm kurumlara da destek verme yoluna gitmektedir. Üçüncü olarak Türkiye sadece 2012'deki ve 2017'deki çatışmalarda kısa süreli insani diplomasi faaliyeti yürütmemiştir. 2012 yılında başlatılan insani diplomasi faaliyeti günümüzde TİKA, Türk Kızılay ve diğer Türk sivil toplum kuruluşları eliyle devam etmektedir. Dördüncü olarak kriz çözülemediği ya da dondurulmadığı için uzun vadeli etki sağlayacak şartlar oluşmamakla birlikte TİKA, AFAD, Türk Kızılay ve diğer Türk sivil toplum kuruluşları krizin ortaya çıktığı 2012 yılından itibaren insani diplomasi faaliyetlerinde süreklilik göstermektedir. Son olarak ise Türkiye bölgede herhangi bir çıkarı olmadan sadece insani odaklı olarak diplomasi faaliyetini sürdürmeye 2012 yılından bu yana devam etmektedir. Beş kriterin tamamını karşılaması dolayısıyla Türkiye'nin Myanmar (Arakan) özelinde gerçekleştirdiği insani diplomasi faaliyetlerinin sürdürülebilir insani diplomasi olduğu söylenebilir.

Afganistan

Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetleri yürüttüğü ülkelerden birisi de Afganistan'dır. 1979'dan beri devam eden çatışmalar ve savaşlar sebebiyle ülkenin altyapısının önemli ölçüde tahrip edilmiş olması ve şehirlerin yaşanamaz hale gelmesinden ötürü Afganistan uluslararası toplumun odaklandığı yerlerden birisi olmuştur. Afganistan'daki iç çatışmalar, siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik sorunlardan dolayı halkın ihtiyaç duyduğu insani yardımlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Bayer & Keyman, 2012, s. 81-83). Bu minvalde Türkiye uluslararası kuruluşlardan bağımsız olarak TİKA önderliğinde başlattığı insani diplomasi faaliyetleri ile birlikte 2005 yılında gerçekleştirilen kalkınma yardımları ile başlamıştır. Afganistan ekonomisinin kendine yeter hale gelebilmesi ve üretime başlayabilmesi için verilen kalkınma yardımları ile birlikte TİKA aynı zamanda farklı ekonomik alanlarda teknik eğitimleri de sağlamıştır. Türkiye kalkınma yardımlarının üzerinden 1 yıl geçmeden 2006 yılında Mezar-ı Şerif ve Kabil şehirlerinin yeniden yapılanması için 100 milyon ABD Doları tutarında bir miktar ayırmıştır. Yine aynı yıl Türkiye toplamda 11 okul, 2 klinik, 6 hastane, 29 su kuyusu, çeşitli yerlerde köprüler inşa etmiştir. Aynı zamanda önleyici sağlık hizmetleri kapsamında birçok ayrı noktada aşı kampanyaları ve sağlık taramaları da gerçekleştirilmiştir (TİKA, 2025).

TİKA Kabil ofisini 2004 yılında, Mezar-ı Şerif ofisini 2007 yılında ve Herat ofisini ise 2016 yılında açmıştır. İnsani diplomasının sürdürülebilir olması ve Afganistan'a uzun süreli insani yardımların daha koordineli bir şekilde sağlanabilmesi için açılan koordinasyon ofisleri sayesinde Afganistan'ın ihtiyacı olan insani yardımlar koordine edilebilmektedir. TİKA önderliğinde gerçekleştirilen bu faaliyetler çerçevesinde günümüze kadar Afganistan için 1500'den fazla proje hayata geçirilmiştir (TİKA, 2025).

Afganistan'da Türkiye adına insani diplomasi faaliyet gösteren kurumlardan birisi olan Türk Kızılay da 1995 yılında başladığı insani diplomasi faaliyetini günümüze kadar sürdürmüştür. 1995 ile 2017 yılları arasında toplamda 1.7 milyon Afganistan vatandaşına yardım ulaştıran Türk Kızılay insani diplomasiyi sürekli hale getirebilmek ve koordinasyonu sağlayabilmek adına 2018 yılında ülkede daimi delegasyonu açmıştır. Türk Kızılay 2022 yılında hükümet değişikliği sonrasında Tahhar, Kunduz, Badaşan, Herat, Gazni ve Lagman vilayetlerinden başkent Kabil'e göç etmek zorunda kalan kişiler için de talepler doğrultusunda 200 tondan fazla gıda yardımı sağlamıştır (Türk Kızılay, 2022).

Türkiye'nin Afganistan'a gerçekleştirdiği insani diplomasi faaliyetinin sürdürülebilir olup olmadığına bakıldığında ilk kriteri karşılamaktadır. Diğer vakalarda da olduğu gibi Türkiye Afganistan'da da sağduyu yaklaşımını izlemektedir. Ülke yönetimlerinin verdiği izinlerle birlikte koordinasyon ofisleri ve merkezler açılmış insani diplomasi faaliyetleri de işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. İkinci olarak Türkiye insanlığın ortak faydasını gözetmiş yeniden yapılanmadan gıda yardımına kadar geniş bir çerçeveden insani diplomasi faaliyetlerini yürütmüştür. Bununla birlikte Türk sivil toplum kuruluşları da Türk Kızılay ve TİKA'nın yanı sıra faaliyetlere destek olmaktadır. Üçüncü olarak Türkiye sadece afet ya da göç zamanlarında kısa süreli faaliyet göstermemiştir. Bunun yerine insani diplomasi faaliyetleri Türk Kızılay ve TİKA önderliğinde Türk sivil toplum kuruluşlarının da desteğiyle devam etmektedir. Dördüncü olarak, Türkiye'nin gerçekleştirdiği kalkınma yardımları ve ülkesine geri dönenlere eğitimleri çerçevesinde mağaza açma desteği sayesinde insani diplomasi faaliyetlerinin uzun vadeli etkiler yaratmasına çalışılmaktadır. Son olarak ise Türkiye Afganistan üzerinden herhangi bir çıkar elde etme amacı taşımadan bölge halkının ihtiyaçlarını gidermek ve refahını artırmak için çaba göstermektedir. Sonuç olarak Türkiye, Afganistan'da da sürdürülebilir insani diplomasi kriterlerinin tamamını karşılamaktadır.

Her üç ülke de Türkiye'nin sürdürülebilir insani diplomasi faaliyetleri açısından aynı olsa da kriterler çerçevesinden benzerlik ve farklılıkları bulunmaktadır. Vakaların benzerliklerine bakıldığında üç temel benzerlik görülmektedir. Bunlardan ilki Türkiye'nin tüm vakalarda çok aktörlü, insani ve uzun vadeli bir yaklaşım izlemesidir. İkinci benzerlik ise TİKA, AFAD ve Kızılay üç vakanın tamamında süreklilik sağlayan kurumsal omurgayı oluşturmaktadır. Son benzerlik ise tüm vakaların belirlenen sürdürülebilir insani diplomasi kriterlerini karşılamasıdır. Farklılıklara bakıldığında ülkelerin özellikleri çerçevesinde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Somali'de kendisini göstermektedir. Buradaki insani diplomasi faaliyetlerinde güvenlik-kalkınma dengesi ve devlet kapasitesi inşası daha baskın olarak görülmektedir. Afganistan'da ise insani diplomasi ekonomik yeterliliğin sağlanması, kalkınma ve yeniden yapılanma temelli olup uzun vadeli çıktılar beklenmektedir. Son olarak Myanmar'da ise mülteci odaklı ve uluslararası aktörlerle gerçekleştirilen işbirlikleri ön plana çıkmaktadır.

Tablo 1. Vaka Karşılaştırma Tablosu: Somali – Myanmar/Arakan – Afganistan

Kriter	Somali	Myanmar/Arakan	Afganistan	Benzerlikler	Farklılıklar
Sağduyulu Yaklaşım	Yerel işbirliği, güvenlik-kalkınma dengesi	Diplomatik izin süreçleri, kesintisiz erişim	Yerel ihtiyaç odaklı istişare mekanizmaları	Tüm vakalarda yerel aktörlerle işbirliği	Somali’de güvenlik odaklılık; Myanmar’da diplomatik süreç belirleyici
İnsanlığın Ortak Faydasını Gözetme	Kalkınma, sağlık, su altyapısı	Mültecilere barınma, sağlık, eğitim; uluslararası işbirliği	Altyapı, sağlık, eğitim ve ekonomik yeterlilik	Üçünde de insani değer odaklı yaklaşım	Myanmar’da uluslararası ortaklık daha güçlü
Süreklilik	Kalıcı kurumlar ve uzun vadeli ofisler	2012’den bu yana kesintisiz yardım	2005’ten beri devam eden projeler	Kurumsal süreklilik üçünde de mevcut	Myanmar’da insani yardım ağırlığı daha yüksek
Uzun Vadeli Etki	Güvenlik sektörü eğitimi ve altyapı	Barınma ve eğitim koşullarının iyileştirilmesi	Mesleki eğitim, altyapı ve ekonomik kapasite artışı	Tümünde uzun vadeli yapısal katkılar	Somali’de güvenlik sektörü öne çıkıyor
Çıkar Odaklı Olmama	Hegemonya amacı taşımayan işbirliği yaklaşımı	Sadece insani motivasyona dayalı müdahale	Halk refahını önceleyen insani odak	Tüm vakalarda çıkar odaklılık bulunmuyor	Çıkar iddialarının bağlamsal çürütülme biçimi değişiyor

Tartışma

Bu çalışmanın bulguları, sürdürülebilir insani diplomasi kavramsallaştırmasının eleştirel kuramın temel varsayımlarıyla uyumlu bir biçimde Türk dış politikası pratiklerinde karşılık bulduğunu göstermektedir. Eleştirel kuramın güç ilişkilerini sorgulayan ve insan merkezli güvenlik yaklaşımını önceleyen perspektifi, insani diplomasinin yalnızca acil durumlara verilen kısa süreli tepkilerden ibaret olmadığını; aksine normlara, evrensel değerlere ve uzun vadeli toplumsal etkilere dayalı bir politika alanı olarak görülmesi gerektiğini vurgular (Cox, 1981; Booth, 1991). Bulgular, Türkiye’nin Somali, Myanmar/Arakan ve Afganistan’da yürüttüğü faaliyetlerin bu yaklaşımı büyük ölçüde yansıttığını ortaya koymaktadır.

Somali ve Afganistan’da devlet kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik güvenlik, altyapı ve eğitim yatırımları, eleştirel kuramın öne çıkardığı “insanın özgürleşmesi” ve yapısal şiddetin azaltılması hedefiyle uyumludur. Uzun vadeli etki yaratmayı amaçlayan bu projeler, literatürde sürdürülebilir insani diplomasinin temel unsurlarından biri olan kapasite geliştirmeye karşılık gelmektedir (Hilhorst, 2018). Myanmar/Arakan örneğinde ise sürekliliğin insani yardım ekseninde korunması ve uluslararası örgütlerle işbirliği yapılması, insani diplomasinin küresel normatif yapı içinde nasıl konumlandığını göstermektedir. Campbell’ın (1998) dış politikayı kimlik inşasıyla ilişkilendiren yaklaşımı, Türkiye’nin kendisini uluslararası arenada “insani değerleri önceleyen bir aktör” olarak sunma biçimiyle uyum içindedir.

Ayrıca bulgular, insani diplomasiye yönelik post-kolonyal eleştirilerin öne çıkardığı paternalist ve üstenci yaklaşımların Türkiye örneğinde belirgin biçimde zayıfladığını göstermektedir. Üç vakada da yerel aktörlerle işbirliğinin ve karşılıklı ihtiyaç analizi yapılmasının merkezde yer alması, Mutua (2001) ve Spivak’ın (1999) Batı merkezli insani müdahalelere yönelttiği eleştirilerin tersine, daha eşitlikçi ve diyalog temelli bir insani diplomasi anlayışının benimsendiğini göstermektedir. Bu durum, literatürde giderek önem kazanan “eşitler arası dayanışma” vurgusunu destekler niteliktedir (Benli Altunışık, 2023).

Uluslararası örgütler çerçevesinden ele alındığında (OECD, UNDP ve UNHCR) Türkiye’nin insani diplomasi yaklaşımı hem güçlü yönleri hem de yapısal sınırlılıklara işaret etmektedir. DAC ve OECD verilerine göre Türkiye insani diplomasi çerçevesinde son yıllarda en fazla insani yardımda bulunan

ülkeler arasında yer almaktadır (OECD, 2025). Aynı şekilde UNDP'nin kalkınma işbirliği, afet risk azaltımı ve devlet kapasitesi geliştirme alanlarındaki raporlarına bakıldığında da Türkiye'nin acil müdahale, sağlık, insani erişim ve altyapı projelerinde etkin olduğu da görülmektedir (UNDP, 2022; UNDP, 2023). Buna ek olarak UNHCR ise Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı göçmen sayısının fazlalığına ve Türkiye'nin sağladığı şartlara da referans vererek Türkiye'nin insani yardımlar ve diplomasi bağlamındaki rolü üzerinde durmaktadır (UNHCR, 2023).

Türkiye'nin sürdürülebilir insani diplomasi yaklaşımı eleştirel yaklaşımlar çerçevesinden ortaya konan eşitlik, karşılık, yerel güçlerle işbirliği gibi ilkeler çerçevesinden bakıldığında Batılı ülkelere daha farklı normatif bir yaklaşım ortaya koyuyor olarak görünse de yine aynı yaklaşımlara göre Türkiye'nin sürdürülebilir insani diplomasi yaklaşımının da belirli sınırlılıkları mevcuttur. Bu alandaki ilk sınırlılık kurumsal koordinasyon eksikliğinden ileri gelmektedir. Türkiye ihdas ettiği kurumlar ve bu kurumlara sağladığı özerklikten dolayı esnek bir yapıda hızlı aksiyon alabilmekle birlikte kurumsal eşgüdüm eksikliği politikalar açısından tutarlılığı ve sürdürülebilirliği uzun vadede tehdit edebilme potansiyeline sahiptir. Bu alandaki bir diğer sınırlılık Türkiye'nin insani diplomasiye atfettiği önemden mütevellit birçok farklı coğrafyaya aynı anda yardımlar götürmeye çalışmasından ötürü yerel kalkınma planları daha fazla zaman alabilmektedir. Bu çerçevede Türkiye örneği, eleştirel yaklaşımlar çerçevesinden bakıldığında teorik açıdan iki taraflı bir sonuç ortaya çıkabilmektedir. Bunlardan ilki Türkiye'nin sürdürülebilir insani diplomasi ilkelerini uygulayarak Batı ülkelerine alternatif, daha eşitlikçi ve yerel otoriteler ile işbirliğine daha yakın ilişki biçimi ortaya koyabilmesidir. Diğer yandan ise Türkiye'nin sürdürülebilir insani diplomasiyi bir dış politika aracı haline getirmesi, Türkiye'nin insani yardım götürdüğü ülkelerdeki yerel otoriteler ile birlikte çalışması anlamına da gelmektedir. Bu durum da Türkiye'yi insani diplomasi yaklaşımlarında donör ülkeden girişimci aktör ülkeye dönüştürmektedir. Eleştirel kuram çerçevesinde bu durum uzun vadede ilişkilerin çıkar temelliye dönüşmesi riskini de bulundurmaktadır.

Sonuç olarak, çalışma bulguları sürdürülebilir insani diplomasi yaklaşımının yalnızca teorik bir çerçeve olarak kalmadığını, Türkiye'nin farklı coğrafyalarda yürüttüğü uygulamalarda farklı sınırlılıkları olsa da karşılık bulduğunu göstermektedir. Uzun vadeli etki, süreklilik, sağduyulu yaklaşım ve çıkar odaklı olmama gibi ilkelerin sahadaki faaliyetlerde görünür hale gelmesi, insani diplomasiyi hem normatif hem de pratik bir dış politika aracı olarak güçlendirmektedir. Bu yönüyle Türkiye'nin insani diplomasi modeli, eleştirel kuramın insan merkezli ve özgürleşme vurgusuyla uyumlu bir biçimde, kriz bölgelerinde kalıcı ve kapsayıcı çözümler üretmeyi hedefleyen bir yaklaşım sunmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'nin insani diplomasi faaliyetlerini sürdürülebilirlik perspektifinden ele alarak, söz konusu faaliyetlerin yalnızca acil insani yardım kapasitesiyle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda uzun vadeli, kurumsallaşmış ve normatif bir dış politika pratiğine dönüştüğünü ortaya koymuştur. Somali, Myanmar/Arakan ve Afganistan vakaları üzerinden gerçekleştirilen analiz, Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımının sağduyulu hareket etme, insanlığın ortak faydasını gözetme, süreklilik, uzun vadeli etki ve çıkar odaklı olmama ilkeleriyle büyük ölçüde örtüşüğünü göstermektedir. Bu bulgular, eleştirel kuramın insan merkezli güvenlik ve özgürleşme vurgusuyla uyumlu bir biçimde, insani diplomasi kriz anlarında indirgenmeyen yapısal bir politika alanı olarak ele alındığını teyit etmektedir.

Uluslararası örgütlerin değerlendirmeleri bu bulguları destekleyici niteliktedir. OECD'nin Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) raporları, Türkiye'yi son yıllarda küresel ölçekte en fazla insani yardım sağlayan ülkeler arasında göstermekte ve özellikle kriz bölgelerinde hızlı mobilizasyon, lojistik kapasite ve sahada doğrudan varlık gösterme kabiliyetine dikkat çekmektedir. Bu durum, Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımının yalnızca normatif bir söylem üretmediğini, aynı zamanda ölçülebilir ve karşılaştırılabilir çıktılar ortaya koyduğunu göstermektedir. OECD verileri, Türkiye'nin insani yardımlarının büyük ölçüde acil ihtiyaçlara yönelmekle birlikte, giderek daha fazla kalkınma ve kapasite inşası bileşeni içerdiğini ortaya koyarak bu çalışmada geliştirilen sürdürülebilirlik çerçevesini ampirik olarak desteklemektedir.

Benzer şekilde UNDP'nin kalkınma işbirliği ve afet risk azaltımı odaklı raporları, Türkiye'nin insani faaliyetlerinin yalnızca yardım dağıtımıyla sınırlı kalmadığını; sağlık altyapısı, eğitim, kamu kapasitesi ve yerel yönetim alanlarında uzun vadeli etki yaratmayı hedeflediğini vurgulamaktadır. UNDP

değerlendirmeleri özellikle Somali ve Afganistan örneklerinde, Türkiye'nin insani diplomasinin devlet kapasitesini güçlendirme ve toplumların kendi kendine yeter hâle gelmesini destekleme yönüne işaret etmektedir. Bu bulgu, sürdürülebilir insani diplomasinin temel unsurlarından biri olan "kriz sonrası bağımlılık üretmeme" ilkesinin Türkiye örneğinde görece karşılık bulunduğunu göstermektedir.

UNHCR'nin raporları ise Türkiye'nin insani diplomasi profilini iki yönlü bir çerçevede ele almaktadır. Bir yandan Türkiye, ev sahipliği yaptığı yüksek sayıda mülteci nedeniyle küresel insani sistemin merkez aktörlerinden biri olarak konumlanmakta; diğer yandan sınır ötesi insani faaliyetleriyle mülteci krizlerinin kaynak ülkelerinde ve geçiş bölgelerinde hafifletilmesine katkı sunmaktadır. Myanmar/ Arakan örneğinde Türkiye'nin UNHCR ve diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde yürüttüğü faaliyetler, insani diplomasinin çok aktörlü ve normatif yönünü güçlendirmektedir. Bu durum, Türkiye'nin insani diplomasinin uluslararası rejimlerle uyumlu, fakat tamamen onlara bağımlı olmayan hibrit bir karakter taşıdığını ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, OECD, UNDP ve UNHCR değerlendirmeleri dolaylı biçimde Türkiye'nin insani diplomasinin yapısal sınırlarına da işaret etmektedir. Özellikle kurumsal koordinasyonun karmaşıklığı, çok geniş bir coğrafyada eş zamanlı faaliyet yürütülmesi ve uzun vadeli etki ölçüm mekanizmalarının sınırlılığı, sürdürülebilirlik açısından geliştirilmesi gereken alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, eleştirel kuram perspektifinden bakıldığında, insani diplomasinin zamanla dış politika araçsallaşmasına kayma riskini de içinde barındırmaktadır. Ancak bu risk, Türkiye örneğinde şu aşamada belirleyici olmaktan ziyade, dikkatle yönetilmesi gereken yapısal bir potansiyel olarak görünmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye'nin insani diplomasini yalnızca ahlaki bir sorumluluk ya da yumuşak güç unsuru olarak değil; kurumsallaşmış, çok aktörlü ve sürdürülebilir bir dış politika pratiği olarak konumlandırmaktadır. OECD, UNDP ve UNHCR gibi uluslararası kuruluşların değerlendirmeleri, Türkiye'nin insani diplomasinin küresel insani sistem içinde görünür, tanınır ve etkili bir yer edindiğini teyit etmektedir. Bu yönüyle Türkiye örneği, sürdürülebilir insani diplomasinin yalnızca Batı merkezli modellerle sınırlı olmadığını; farklı tarihsel, kültürel ve kurumsal bağlamlarda da uygulanabilir bir politika çerçevesi sunduğunu göstermektedir. Gelecek çalışmalar açısından bu modelin etki ölçümü, yerel algılar ve uzun vadeli dönüşüm kapasitesi üzerinden daha ayrıntılı biçimde incelenmesi, sürdürülebilir insani diplomasi literatürüne önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynaklar

ABDİ, İ. İ., NAS, Ç. ve TAŞCI, F. (2021). Somali örneğinde Türkiye kalkınma yardımı modeli. *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(2), 62–83.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (11.06.2025). *AFAD ve tarihçesi*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda>

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (11.06.2025). *Görev ve yetkilerimiz*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.afad.gov.tr/afadhakkinda>

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (11.06.2025). *Stratejik planlar*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.afad.gov.tr/stratejik-planlar>

AKPINAR, P. (2013). Türkiye's peacebuilding in Somalia: The limits of humanitarian diplomacy. *Turkish Studies*, 14(4), 735–757.

ALSUKHNI, A. (2024). The impact of humanitarian diplomacy and its position in the international system. *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 8(1), 123–133.

ASLAN, H. K. (2016). Dış yardımların Türkiye'nin yumuşak gücüne etkisi. *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar* (ss. 88–97). İstanbul: Nobel Akademik.

BAYER, R., & KEYMAN, E. F. (2012). Turkey: An Emerging Hub of Globalization and Internationalist Humanitarian Actor? *Globalizations*, 9(1), 73-90.

BENLİ ALTUNIŞIK, M. (2023). Humanitarian diplomacy as Türkiye's national role conception and performance: Evidence from Somalia and Afghanistan. *Southeast European and Black Sea Studies*, 23(3), 657–673.

BBC. (04.07.2011). *Horn of Africa tested by severe drought*. Erişim tarihi: 02.06.2025, https://www-bbc-co-uk.translate.goog/news/world-africa-14023160?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=wa

BOOTH, K. (1991). Security and Emancipation. *Review of International Studies*, 17(4), 313-326.

BRYDEN, M. (2013). *Somalia Redux?: Assessing the New Somali Federal Government*. New York: Rowman & Littlefield.

BÜYÜK, M. (2024). İnsani diplomasiye bir örnek: Türkiye'nin COVID-19 ile mücadele kapsamında yabancı ülkelere yaptığı tıbbi yardımlar. *Uluslararası Siyaset Dergisi*, 2(1), 75–87.

CAMPBELL, D. (1998). *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University Of Minnesota Press.

CONSTANTINOU, C. M. (2023). Humanitarian diplomacy as moral history. *Peacebuilding*, 11(1), 1–19.

COOK, A. D. (2021). Humanitarian diplomacy in ASEAN. *Asian Journal of Comparative Politics*, 6(3), 188-201.

COX, R. W. (1981). Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millennium: Journal of International Studies*, 10(2), 126-155.

ÇAKIRCA, B. (2024). İnsani diplomasinin somut bir örneği olarak Tahıl Koridoru Anlaşması ve yükselen bir insani diplomasi aktörü olarak Türkiye. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(3), 936–958.

ÇELİK, N., & İŞERİ, E. (2016). Islamically oriented humanitarian NGOs in Turkey: AKP foreign policy parallelism. *Turkish Studies*, 17(3), 429-448.

ÇELİKER, G. (30.10.2024). *TİKA'dan Bangladeş'teki Arakanlı Müslümanlara sağlık yardımı*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tikadan-bangladesteki-arakanli-muslumanlarsaglik-yardimi/3379674>

DEMİRCİ, Z. (25.08.2018). *Arakan'daki insanlık dramının üzerinden 1 yıl geçti*. Erişim tarihi: 11.06.2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/arakandaki-insanlik-draminin-uzerinden-1-yil-gecti-/1238795>

DEMİRÜREK, S. (2023). Yükselen Afrika'ya atılan Türkiye imzası; Türkiye kalkınma yardımları ve TİKA. *Türk İdare Dergisi*, (496), 151–182.

DÜLGER, K. (2017). Etkinliği giderek artan yeni bir kavram olarak insani diplomasi ve bu alanda örnek teşkil eden Türkiye'nin insani diplomasi anlayışı. *International Journal of Political Studies*, 3(2), 1–20.

FELFELİ, A. (2023). Humanitarian Diplomacy. *The Palgrave Handbook of Diplomatic Thought and Practice in the Digital Age* (ss. 173-199). Cham: Palgrave Macmillan.

HEDAYA, G. E. (2024). Examining Qatari humanitarian diplomacy: Key features, challenges and prospects. *Third World Quarterly*, 45(12), 1813–1831.

HILHORST, D. (2018). Classical humanitarianism and resilience humanitarianism: making sense of two brands of humanitarian action. *Journal of International Humanitarian Action*, 3(15).

HYDER, M. (2007). Nurturing humanitarian space in Sudan. *Humanitarian diplomacy: Practitioners and their craft* (ss. 239–257). New York: United Nations University Press.

KAVAK, G. (12.12.2024). *Afrika Boynuzunda Somali-Etiyopya gerginliği ve Türkiye'nin arabuluculuğu*. Erişim tarihi: 01.06.2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrika-boynuzunda-somali-etiyopya-gerginligi-ve-turkiyenin-arabuluculugu/3422359>

KAVAK, G. & ABDULLAHI, H. M. (08.03.2024). *Türkiye'nin eğittiği 500 Somalili asker göreve başladı*. Erişim tarihi: 01.06.2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyenin-egittigi-500-somalili-asker-goreve-basladi/3158711>

MENGÜASLAN, H. (2024). İnsaniyetçi mi pragmatik mi? Türkiye'nin insani diplomasi modelini yeniden değerlendirmek. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 20(4), 1324–1357.

MINEAR, L. (2007). The craft of humanitarian diplomacy. *Humanitarian diplomacy: Practitioners and their craft* (ss. 7–35). Tokyo: United Nations University Press.

MINEAR, L. & SMITH, H. (2007). Introduction. *Humanitarian diplomacy: Practitioners and their craft* (ss. 1–4). Tokyo: United Nations University Press.

Ministry of Foreign Affairs (MFA). (10.08.2012). *Arakan bölgesine BM haricinde ilk uluslararası yardım Türkiye tarafından ulaştırıldı. Erişim tarihi: 12.06.2025, https://www.mfa.gov.tr/arakan-bolgesine-bm-haricinde-ilk-uluslararası-yarım-türkiye-tarafından-ulaştirildi.tr.mfa*

Ministry of Foreign Affairs (MFA). (06.07.2013). *Dışışleri Bakanı Davutoğlu “Somali ve Somaliland arasındaki kardeşliğin pekişmesi konusunda atılması gereken adımları atacağız.”. Erişim tarihi: 01.06.2025, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-somali-ve-somaliland-arasındaki-kardesligin-pekişmesi-konusunda-atılması-gereken-adımları-atacağız.tr.mfa*

OECD. (11.06.2025). *Development Co-operation Profiles: Türkiye. Erişim Tarihi 12.12.2025, https://www.oecd.org/en/publications/development-co-operation-profiles_04b376d7-en/türkiye_09a14591-en.html*

O’HAGAN, J. (2016). Australia and the promise and the perils of humanitarian diplomacy. *Australian Journal of International Affairs*, 70(6), 657–669.

OMAWALE, O. (2007). Negotiating the release and rehabilitation of child soldiers in Sierra Leone. *Humanitarian diplomacy: Practitioners and their craft* (ss. 276–297). New York: United Nations University Press.

ROBERFROID, A. (2007). Negotiating for results in the Lebanon. *Humanitarian diplomacy: Practitioners and their craft* (ss. 84–107). New York: United Nations University Press.

SLIM, H. (2024). What Makes a Good Humanitarian Diplomat? *Understanding Humanitarian Diplomacy Principles and Practice* (ss. 148-168). Londra: Routledge.

SMITH, H. (2007). Humanitarian diplomacy: Theory and practice. *Humanitarian diplomacy: Practitioners and their craft* (ss. 36–62). Tokyo: United Nations University Press.

STEINERSON, J. (1993). Hope restored in Somalia? *Foreign Policy*, (91), 138–154.

TAŞTAN, S. (2022). Türkiye’nin Afrika’daki söylem ve eylem etkinliği: Türkiye’nin Afrika açılımının ekonomik ve ticari analizi. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 115–132.

TEKİN, S. (2023). Türk dış politikasında insani diplomasi: Latin Amerika ve Karayiplerle ilişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (Cumhuriyet’in 100. Yılı Özel Sayısı)*, 124–135.

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI. (2022). *Türkiye’nin Dost Eli: İnsani Diplomasi*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.

TURUNEN, S. (2020). Humanitarian Diplomatic Practices. *The Hague Journal of Diplomacy*, 15(4), 459-487.

TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA). (05.06.2025). *Afganistan – Kabil Program Koordinasyon Ofisi faaliyetlerimiz. Erişim tarihi: 05.06.2025, https://tika.gov.tr/office/afganistan-kabil-program-koordinasyon-ofisi/*

TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA). (12.06.2025a). *Afrika’da TİKA. Erişim tarihi: 12.06.2025, https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2022/12/afrikada_tika.pdf*

TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA). (12.06.2025b). *Faaliyet raporları. Erişim tarihi: 12.06.2025, https://tika.gov.tr/basin-odasi/yayınlar/tika-faaliyet-raporları/*

TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA). (12.06.2025c). *Faaliyetlerimiz. Erişim tarihi: 12.06.2025, https://tika.gov.tr/faaliyetlerimiz/*

TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA). (12.06.2025d). *Hakkımızda. Erişim tarihi: 12.06.2025, https://tika.gov.tr/kurumumuz/hakkımızda/*

TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA). (12.06.2025e). *Performans programı. Erişim tarihi: 12.06.2025, https://tika.gov.tr/basin-odasi/yayınlar/performans-programı/*

- TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA). (12.06.2025f). *Stratejik plan 2018–2022*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://tika.gov.tr/basin-odasi/yayinlar/stratejik-plan/>
- TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA). (12.06.2025g). *Stratejik plan 2024–2028*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://tika.gov.tr/basin-odasi/yayinlar/stratejik-plan/>
- TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA). (12.06.2025h). *Türkiye kalkınma yardımları raporları*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://tika.gov.tr/basin-odasi/yayinlar/turkiye-kalkinma-yardimlari-raporlari/>
- TÜRK KIZILAY. (01.08.2018). *Arakanlı Müslümanlar için Kızılay'dan 1.000 barınma ünitesi*. Erişim tarihi: 11.06.2025, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/4296>
- TÜRK KIZILAY. (24.03.2021). *Bangladeş'te 10 binden fazla barınak yandı Kızılay devrede*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/5890>
- TÜRK KIZILAY. (14.01.2022). *Kızılay'ın yardımlarıyla Afganların zorunlu göçünün önüne geçiliyor*. Erişim tarihi: 11.06.2025, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/6571>
- TÜRK KIZILAY. (12.06.2025). *Faaliyet raporları*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.kizilay.org.tr/Raporlar>
- TÜRK KIZILAY. (12.06.2025a). *Misyonumuz & vizyonumuz*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/misyonumuz-vizyonumuz>
- TÜRK KIZILAY. (12.06.2025b). *Stratejik plan*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/turk-kizilay-stratejik-plani>
- TÜRK KIZILAY. (12.06.2025c). *Tarihçemiz*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>
- TÜRK KIZILAY. (12.06.2025d). *Temel ilkelerimiz*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz>
- TÜRK KIZILAY. (12.06.2025e). *Uluslararası yardımlar*. Erişim tarihi: 12.06.2025, <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/uluslararasi-yardimlar>
- ULUSOY, H. (2023). The evolution of Turkish humanitarian diplomacy in the centenary of the Republic: Constructivist perspective. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 21(Özel Sayı), 726–742.
- UN. (2010, Mayıs 22). *Secretary-General Addresses Opening of UN Somalia Conference in Istanbul*. Erişim tarihi: 18.11.2025, <https://media.un.org/photo/en/asset/oun7/oun7409981>
- UNCTAD. (05.06.2025). *UN list of least developed countries*. Erişim tarihi: 05.06.2025, <https://unctad.org/topic/least-developed-countries/list>
- UNDP. (2022). *Human Development Report 2021-2022 Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping our Future in a Transforming World*. New York: UNDP.
- UNDP. (2023). *Annual Report 2023*. New York: UNDP.
- UNDP. (2024). *Annual Report 2024 UNDP Somalia*. Mogadishu: UNDP.
- UNHCR. (31.05.2025). *Bangladesh*. Erişim tarihi: 13.06.2025, <https://data.unhcr.org/en/country/bgd#:~:text=Bangladesh%20generously%20hosts%20close%20to,refugee%20situations%20in%20the%20world>
- WHEELER, T., SAZAK, O., ACHILLES, K. ve WOODS, A. E. (2015). *Turkish aid agencies in Somalia: Risks and opportunities for building peace*. İstanbul: Saferworld & İstanbul Policy Center.
- YILDIRIM, E. (2019). İnsani diplomasi faaliyetlerinin Türkiye'nin yumuşak gücüne etkisi. *OPUS: Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2562–2591.
- YILDIRIM, E. & KÜÇÜKSOLAK, Ö. K. (2020). Türk dış politikasında insani diplomasi ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye algısı: Gaziantep ili örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 593–617.
- ZEINO, E. (2025). *International Reports - Nation-Branding, Interest-Based Policy, and New Alliances*. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung

Summary

This study offers a comprehensive and theoretically grounded inquiry into the sustainability of Türkiye's humanitarian diplomacy, situating its analysis within both the expanding literature on humanitarian action and the evolving architecture of Turkish foreign policy. As humanitarian diplomacy has emerged as an increasingly salient modality in contemporary international relations—distinguished by its moral imperatives, engagement of non-state actors, and prioritization of human security—Türkiye's intensifying involvement in crisis-prone geographies has generated a distinctive model whose long-term coherence and normative orientation merit systematic examination. Building upon this impetus, the article interrogates whether Türkiye's humanitarian diplomacy practices correspond to the foundational principles of sustainable humanitarian diplomacy, which are distilled in the study as prudent engagement, respect for the common benefit of humanity, continuity, long-term impact, and non-interest orientation.

Methodologically, the research adopts a qualitative multiple case study design aligned with Yin's (2018) comparative logic, enabling an in-depth and cross-contextual assessment of Türkiye's humanitarian initiatives in Somalia, Myanmar/Arakan, and Afghanistan—three contexts selected through purposive sampling due to their divergent crisis typologies and geopolitical configurations. The empirical foundation of the study rests on extensive document analysis drawing from the reports, strategic plans, and field evaluation materials of Türkiye's three primary humanitarian diplomacy institutions: the Turkish Cooperation and Coordination Agency (TİKA), the Disaster and Emergency Management Authority (AFAD), and the Turkish Red Crescent. These institutions collectively represent the institutional backbone of Türkiye's operational humanitarian engagement, and their documented practices provide a rare degree of empirical granularity.

The findings demonstrate that Türkiye's activities in all three country cases align substantially with the five specified criteria of sustainable humanitarian diplomacy. In Somalia, humanitarian diplomacy manifests through a dual emphasis on security sector reform and infrastructural rehabilitation, anchored in local partnerships and long-term capacity building. Türkiye's security training programs, infrastructural investments, and development-oriented projects illustrate a prudent approach attentive to local sensitivities, while also contributing to long-term stabilization, thus fulfilling both continuity and long-term effect criteria. In the Myanmar/Arakan case, Türkiye's approach is marked by diplomatic perseverance, uninterrupted humanitarian assistance since 2012, and active collaboration with international organizations. This case particularly exemplifies the principle of acting for the common benefit of humanity, as Türkiye's engagement has largely centered on meeting the urgent needs of displaced Rohingya communities through health, shelter, and educational assistance, framed by a non-hegemonic, humanitarian-centric posture. In Afghanistan, Türkiye's efforts have prioritized reconstruction, education, and socio-economic empowerment, with TİKA's long-standing presence and continuity of office operations underscoring the institutional sustainability of Türkiye's engagement. These activities collectively demonstrate a long-term developmental logic rather than short-term crisis response.

The comparative analysis underscores that while all cases satisfy the sustainability criteria to a considerable degree, they embody them through different operational pathways. For instance, Somalia stands out with its security-development nexus, Myanmar with its humanitarian-diplomatic hybrid and strong international partnerships, and Afghanistan with its emphasis on vocational education, infrastructural rehabilitation, and socio-economic capacity building. Across all three cases, however, Türkiye refrains from interest-driven motives and instead foregrounds humanitarian objectives, countering occasional claims of geopolitical opportunism by demonstrating context-specific and normative justifications.

The discussion section situates these findings within critical theory, drawing upon scholars such as Cox (1981) and Booth (1991), who highlight emancipation, human-centered security, and the interrogation of structural power relations. Türkiye's long-term investments in state capacity building in Somalia and Afghanistan reflect the critical-theoretical aspiration of reducing structural violence and fostering conditions for societal empowerment. Likewise, the Myanmar/Arakan case illustrates how humanitarian diplomacy interfaces with global normative structures, aligning with

Campbell's (1998) argument on identity construction in foreign policy. Türkiye's self-presentation as a humanitarian actor emerges as both a performative and substantive dimension of its diplomacy, solidifying its identity as a non-Western but normatively engaged actor in global governance.

In conclusion, the study reveals that Türkiye's humanitarian diplomacy constitutes a multilayered and hybrid foreign policy instrument that extends beyond benevolent aid provision to encompass capacity building, long-term institutional engagement, and normative positioning within the international system. OECD, UNDP and UNHCR assessments corroborate the tangible, measurable outcomes of Türkiye's initiatives, confirming that sustainable humanitarian diplomacy is not merely rhetorical but operationally embedded. Nevertheless, the study also acknowledges structural limitations and underscores the need for enhanced institutional coordination, more robust integration of development planning, and continual recalibration to ensure that Türkiye's unique humanitarian diplomacy model remains both sustainable and normatively coherent.